

УДК 811.161.2'373

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-6-22>

ДОСЛІДЖЕННЯ ОНОМАСТИКОНУ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ ТЕКСТІВ Д. Г. ЛОУРЕНСА

Лесінська Оксана Михайлівна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, Україна

Власні назви (далі ВН) відіграють важливу роль у пізнанні історії, культури, мови народу тієї чи іншої країни. Власні назви у художньому дискурсі – цікавий об'єкт вивчення як з літературознавчої, так і лінгвістичної точки зору, а також з погляду їх функціонування. Автор створює образи персонажів, їхні характеристики і, тим самим, дозволяє нам будувати у своїй уяві характер та зовнішність героя твору.

У художньому творі ім'я персонажа виконує роль маркера його психологічної та ідеологічної особливості, окремої життєвої позиції, певного місця в соціальній обстановці.

Якщо той чи інший літературний персонаж відображений письменником влучно, то в уяві читача образ героя та його риси будуть пов'язані з одним словом – іменем героя. Ім'я виступає основою образу, а образи, в свою чергу, взаємодіють один з одним, створюючи систему образів твору, і входять до системи образних засобів. Створення та взаємодія образів і складають структуру художнього твору.

Ім'я персонажа актуалізує авторську прагматичну спрямованість тексту. Головна мета літературних власних назв – збудження образів та емоцій, викликаних значеннями, що містяться у асоціативному та семантичному полі власних назв. Емотивність власних назв, у свою чергу, активізує процес його осмислення [7, 14]. Таким чином, створюється контакт між автором і читачем, що гарантує успішність творчої комунікації.

Ім'я у літературному творі виконує важливу роль орієнтира у часі та просторі. У мові художньої літератури колишнє загальне значення імені може мати характерологічне застосування, ім'я та прізвище персонажа може бути елементом його характеристики. Найпростішим прикладом зазначеного є промовисті імена та прізвища [8, 32].

У статті описано особливості художньої ономастики, загально-стильові та індивідуально-авторські риси літературно-художнього ономастикону на основі проведеного етимологічного, семантичного та контекстуального аналізу ВН на прикладі художніх творів відомого англійського письменника Д. Лоуренса.

Ключові слова: ономастикон, художній простір, етимологія, власні назви, антропонім, персонаж.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. ВН існують з давніх-давен, функціонують повсюди, виникають та вживаються масово, тому їх вивчення дозволяє істотно відновлювати факти історії народу та історії мови, досліджувати процеси номінації, аналізувати їхню функціонально-прагматичне навантаження. Хоча специфіка ВН вже значною мірою усвідомлена, залишаються не повністю дослідженими їхні окремі групи та аспекти, пов'язані з особливостями їх значення та комунікативно-функціональних характеристик. **Актуальність** дослідження зумовлена необхідністю узагальнення мовної специфіки одного з розрядів ономастикону англійської антропонімічної системи як компонента національної мовної картини світу та функціонування ВН у художньому тексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною базою для дослідження ВН слугують праці Суперанської О. В. [8], Арутюнової Н. Д. [1], Карпенка Ю. О. [4] Широкий спектр застосування ВН зумовлює різнобічність їхнього

дослідження. ВН досліджують у площині їхніх семантичних та функціональних характеристик [2], а також вони аналізуються у комунікативно-когнітивному аспекті [3; 7]. Власні назви досліджуються у художньому тексті [4; 5], зокрема в казках та дитячій прозі [11]. З'являються нові праці, присвячені теорії імен, ключовим питанням ролі імен у мові з акцентом на граматиці, значенні та дискурсі, а також міждисциплінарній природі дослідження імен. Варті уваги нові роботи з соціо-ономастики та риторики імен та назв [9; 10; 12; 13].

Мета статті – вивчення етимології, семантичних, парадигматичних та синтагматичних характеристик англійських власних назв у художньому творі. Для досягнення мети необхідно вирішити такі **завдання**: дослідити власні назви з точки зору їх етимологічного походження та тієї ролі, яку вони виконують у тексті, встановити структурно-семантичні особливості ВН, а також виділити основні семантичні типи ВН та проаналізувати їхні комунікативно-функціональні характеристики в авторському дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Матеріалом нашого дослідження слугують тексти англомовної «малої прози», представлені творами Д. Г. Лоуренса, де ВН відіграють важливу роль, оскільки оповідання, новели, етюди та інші види «малої прози» мінімальним обсягом мовного матеріалу покликані створити відповідний психологічний фон розгортання подій, передати весь динамізм та незвичайність ситуації.

За словами Ю. О. Карпенка: «У творі і на твір повинні працювати всі власні назви» [4, 16]. Відсоток власних назв у художньому тексті зазвичай невеликий (3 – 4%), але вони несуть велике функціональне навантаження, їх роль у створенні художнього цілого слід вимірювати значно більшим відсотком [4, 75]. Як зазначає І. М. Микитюк, власна назва є одним з елементів форми та одним із засобів вираження змісту художнього тексту [5, 179]. Письменники-представники «малої прози» звертаються не до типових, а радше до індивідуальних характеристик особи; на перший план частіше виходять не соціальні, а психологічні проблеми, виникає прагнення збагнути особливості людської психіки, діяльність підсвідомих таємничих структур [5, 180].

Проведений нами аналіз ВН доводить, що в тексті номінації персонажів виконують функції, які виходять за межі категоріального семантичного значення ВН, приймаючи таким чином, участь у формуванні смислового аспекту тексту. Зокрема, серед виокремлених ВН ми встановили 4 основні типи, які корелюють із конкретними текстовими прагматичними функціями, а саме: а) загальноновживані імена, які виконують характеризувальну функцію імпліцитно через етимологічну вмотивованість; б) «промовисті» імена, чия характеризувальна функція виражена експліцитно; в) імена-символи, які вживаються у формі алюзій і виконують асоціативну функцію; г) іноземні імена, які використовуються для створення специфічного колориту. Розглянемо детальніше особливості текстових ролей кожного типу у творах автора.

В оповіданні “*You Touched Me*” головна героїня носить ім’я *Matilda*. У давньоверхньонімецькій мові ім’я *Mahthilda* складалося з двох компонентів *macht* – «сила» та *hiltja* – «бій» і буквально означало «героїня, учасниця сильних боїв» [6, 142]. У творі цей персонаж виявляє себе як сильна особистість у тій ситуації, коли у неї окрім дуже хворого батька та сестри нікого немає, вона піклується про них, є зразком для своєї сестри *Emmie*, наприклад:

“Emmie was shorter and plumper than her sister, and she had no accomplishments. She looked up to Matilda, whose mind was naturally refined and sensible (14, 183); She was too much entranced even to weep, and all the time she thought of her father, only her father” (14, 191).

Матільда проявила свою силу волі, коли рішення долі сім’ї було покладено батьком на неї.

Вона була змушена вийти заміж за чоловіка, який забрав би все майно сім’ї, якби вона цього не зробила. Це була велика моральна боротьба для неї, яка буде тривати все життя і вона буде в ньому «героїнею». Ім’я *Matilda* у цьому творі виконує характеризувальну функцію через етимологічну вмотивованість. Воно характеризує персонажа як «героїню», як сильну жінку.

В оповіданні “*The Horse-Dealer’s Daughter*” персонаж на ім’я *Fred Henry* своєю характеризувальною схожий зі значенням свого імені, яке є дериватом від *Frederick* та *Alfred*. *Frederick* походить від німецького *Friedrich* (давн.-вн. *fridu* – мир, спокій, *richi* – могутній) [6, 91]; або *Alfred* від давньоанглійського *Aelfraed* (*aelf*, *elf* – ельф, *raed* – порада, рішення; розум, мудрість, тобто хороший радник) [6, 31]. Автор характеризує його наступним чином:

“Fred Henry, the second brother, was erect, clean-limbed, alert. If he was an animal, like Joe, he was an animal which controls, not one which is controlled. He was master of any horse, and he carried himself with a well-tempered air of mastery.” (14) Як бачимо, опис персонажа корелює з етимологічним компонентом *richi* зі значенням «могутній». Можливо, у цій характеристиці цей компонент має ще значення «владний». Як ми бачимо, автор використав загальноновживане ім’я *Fred* у імпліцитно характеризувальній функції.

В оповіданні “*The Prussian Officer*” автор використовує промовисті імена. Так, головними героями оповідання є *The Captain* (апелятив), та *Herr Hauptmann* (іноземне ім’я). Персонаж, якого у оповіданні називають *Kaniman*, постає перед нами, як мужній, витривалий чоловік, який турбується про своїх солдат і не звертає увагу на нестримний біль, який приносить йому страждання:

“The Captain was a tall man of about forty, grey at the temples. He had a handsome, finely knit figure, and was one of the best horsemen in the West. ... the irritable tension of his brow, which gave him the look of a man who fights with life (14, 80). At the start, he had determined not to limp. It had made him sick to take the first steps... he had compressed his breath.... But he had walked it off” (14, 79). Його характеристика відповідає асоціації, яка формується зі словом, що означає військовий чин. Це повинна бути вольова та сильна людина. Автор також використовує німецький варіант слова «капітан» – *Herr Hauptmann*. У цьому випадку *Herr Hauptmann* є іноземним ім’ям, яке виконує локалізуючу функцію. Автор показує, як до героя, якого у творі називають *The Captain*, звертаються носії німецької мови.

В оповіданні “*England, my England*” автор використовує загальноновживані імена: *Egbert*, *Winifred*. *Egbert* походить від давньоанглійського *Ecgbearht*, де *ecg* означає зброя, меч, а *bearht* – яскравий, блискучий, світлий [6]. Егберт насправді був гарним чоловіком, і вони з Вініфред були дуже гарною парою:

"He was tall and slim and agile, like an English archer with his long supple legs and fine movements. He was white-skinned with fine, silky hair; and a slightly arched nose. She was young and beautiful and strong with life, like a flame in sunshine. She moved with a slow grace of energy like a blossoming, red-flowered bush in motion They were a beautiful couple. Winifred loved him, this southerner, as a higher being. ...he loved her in passion with every fibre of him" (14, 107). Однак, це була людина, яка жила тільки пристрастю до своєї коханої дружини та до Англії, її звичаїв, історії і ... свого будинку і саду, в якому він любив працювати, але він не усвідомлював тієї відповідальності, яку він ніс за свою сім'ю, за своїх дітей. Він не любив обмежувати свою свободу, він не любив затьмарювати своє яскраве, блискуче життя сірою буденщиною:

"He was of a subtle, sensitive, passionate nature. But he simply would not give himself to what Winifred called life, Work. No, he would not go into the world and work for money" (14, 115). Егберт не працював на сім'ю і тому дідусь, батько його дружини, матеріально забезпечував їх.

Ім'я *Winifred* походить від валійського *Gwenfrewi*, що буквально означає щасливе примирення (14, 196). Вініфред, хоча і не була щасливою, змушена була примиритися зі своїм життям і з тим, що її чоловік повністю байдужий до будь-яких сімейних обов'язків, не дбає про своїх дітей у матеріальному плані, але не обмежує їх в жодних діях, і тому вони його дуже люблять, і ця любов контрастує з любов'ю до матері, оскільки до матері вона проявляється не настільки сильно, як до батька. Егберт використовував це як зброю, оскільки чітко усвідомлював свою перевагу:

"From mother and nurse it was a guerilla gun-fire of commands, and blithe, quicksilver disobedience from the three blonde, never-still little girls. Behind the girls was the father, against mother and nurse" (14, 122). Однак, Вініфред і з цим змиралася і вирішила, що буде служити своїм дітям і своїй церкві, і в її житті не було місця для її чоловіка: *His wife still loved him, physically. But – he was almost the unnecessary part in the affair.*(14)

В оповіданні Д. Лоуренса "*Samson and Delilah*" ВН винесені у заголовок, але вони жодного разу не використовуються у творі. Ім'я походить від давньогрецького *Sampsōn*, та давньоєврейського *shimshōn*, що буквально означає «сонячний». В Біблії *Самсон* – останній з дванадцяти суддів Ізраїля, який володів неймовірно фізичною силою завдяки своєму волоссю [6, 174]. Ім'я *Даліла* походить від давньоєврей-

ського *Delilāh*, яке буквально означає «захоплення, ніжність».

В оповіданні Д. Лоуренса «Самсон і Даліла» головні персонажі – чоловік та жінка – жодного разу не називаються іменами, які зазначені у заголовку. У творі персонаж-чоловік називається *the stranger; the man, he, the strange man, Willie Nankervis, fellow*, а жінку називають *the landlady, the woman, she, Mrs. Nankervis, Missis* (14).

В Біблії *Даліла* – філістимлянка, яка жила в долині Сорек, і яку полюбив *Самсон*. Даліла вивідала у Самсона таємницю його великої фізичної сили. Вона приспала Самсона і наказала слугі зістригти сім кіс з голови Самсона. Позбавлений своєї легендарної сили, Самсон став легкою здобиччю філістимлян, ворогів ізраїльтян [6, 68]. Даліла у творі Д. Лоуренса – це героїня, яка зуміла хитрощами подолати силу Самсона – героя оповідання – фізично сильного чоловіка.

Ми також проаналізували власні назви з 10 творів Д. Лоуренса за їх походженням та виділили такі, які походять: а) з латинської мови: *Chris, Christian, Mabel, Lucy, Emmie, Emily, Ted, Theodore, Hadrian, Flora, Paul, Joan, Pauline, Cecilia, Ciss, Priscilla, Annabel, Barbara*; б) з давньоєврейської мови: *John, Elizabeth, Annie, Ann, Benjamin, Sam, Samson, Delilah, Ephraim, Joe, Lizzie, Joseph, Nat, Nathan, Hester*; в) з давньогрецької мови: *Magdalen*; г) з давньоверхньонімецької мови: *Walt, Walter, Willy, William, Frederick, Fred, Matilda, Mannie, Henry*; ґ) з давньоанглійської мови: *Alfred, Fred, Oscar, Wilfred, Egbert, Robert, Joyce*; д) з галльської мови: *Malcolm*; е) з фламандської мови: *Jack*; є) з давньоскандинавської: *Ronald*; ж) з валійської мови: *Winifred*; з) з іспанської мови: *Miguel*.

Серед проаналізованих прізвищ є складні за структурою прізвища, наприклад *Townsend, Smittingale, Cresswell, Attenborough*; прізвища, які походять від імен, наприклад: *Fred Henry*.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Д. Г. Лоуренс вдається до використання усіх чотирьох типів ВН, класифікованих за їхньою функцією: загальноживаних імен, «промовистих» імен, іноземних імен та імен-символів. Кожне ім'я автор підкріплює вдало підміченою характеристикою персонажа для того, щоб передати читачеві ті асоціації, які він сформував при створенні образу персонажа. У оповіданнях Д. Г. Лоуренса переважають імена латинського та давньоєврейського походження. Автор використовує складні за структурою прізвища та прізвища, які походять від імен. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у порівняльному аналізі ономастикону різних авторів та різних жанрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. 2-е изд., испр. Москва: Языки русской культуры, 1999. 896 с.
2. Загирова З. Р. Лексико-семантические и функциональные параметры антропонима в составе фразеологической единицы в английском языке: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04, 10.02.20; Башк. гос. ун-т. Уфа, 2003. 196 с.
3. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.15; Одеськ. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Київ, 2006. 32 с.
4. Карпенко Ю. Власні назви в художній літературі. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету*. Кіровоград, 2001. Вип. 37. С. 170–172.
5. Микитюк І. М. Власна назва в художньому тексті (на матеріалі англomовної «малої прози»). *Науковий вісник Чернівецького ун-ту*. Чернівці, 2008. Вип. 370–371. С. 179–187.
6. Рыбакин А. И. Словарь английских личных имен: 4000 имен. 3-е изд., испр. Москва: Астрель, АСТ, 2000. 224 с.
7. Співак С. М. Власна назва в композиційно-смісловій структурі віршованих текстів американської поезії: комунікативно-когнітивний підхід: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04; Київськ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2004. 19 с.
8. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. Москва: Наука, 1973. 366 с.
9. Felecan O., Bughesiu A. *Onomastics in Contemporary Public Space*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2013. 617 p.
10. Hough C. *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Oxford: Oxford University Press, 2016. 770 p.
11. Lvova N. L., Zamoroz T. *Onomastics in Fairy Tale Discourse. Актуальні проблеми германської філології та Болонський процес: матеріали II міжнар. наук. конф. (Чернівці, 12 трав. 2007 р.)*. Чернівці: Книги ХХІ, 2007. С. 177–179.
12. *Socio-onomastics: The Pragmatics of Names* / ed. by: T. Ainiala, J.-O. Östman. Helsinki: John Benjamins Publishing Company, 2017. 231 p.
13. Vanguri S. M. *Rhetorics of Names and Naming*. New York: Routledge, 2016. 225 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

14. Lawrence D. H. *Odour of Chrysanthemums and Other Stories*. Moscow: Progress Publishers, 1977. 296 p.

REFERENCES

1. Arutiunova, N. D. (1999). *Yazyk i mir cheloveka* [Language and the world of a person]. 2-e izd., ispr. Moskva: Yazyki russkoi kul'tury [in Russian].
2. Zahyrova, Z. R. (2003). *Leksiko-semanticheskiye i funktsyonalnyye parametry antroponima v sostave frazeologicheskoi edinitsy v angliyskom yazyke* [Lexico-semantic and functional parameters of an antroponym within a phraseological unit in the English language]: diss. ... kand. filol. nauk: 10.02.04, 10.02.20 / Bashk. gos. un-t. Ufa. [in Russian].
3. Karpenko, O. Yu. (2006). *Kognityvna onomastyka yak napriamok piznannia vlasnykh nazv* [Cognitive onomastics as a direction of proper names cognition]: avtoref. dys. ... d-ra filol. nauk: 10.02.15 / Odesk. nats. un-t im. I. I. Mechnicova. Kyiv [in Ukrainian].
4. Karpenko, Yu. (2001). *Vlasni nazvy v khudozhnii literaturi* [Proper names in literature]. *Naukovi zapysky Kirovohrads'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, 37. 170–172 [in Ukrainian].
5. Mykytyuk, I. M. (2008). *Vlasna nazva v khudozhn'omu teksti (na materiali anhlomovnoyi "maloyi prozy")* [Proper name in a literary text (based in English 'small prose')]. *Naukovyi visnyk Chernivets'koho universytetu*, 370–371. 179–187 [in Ukrainian].
6. Rybakin, A. I. (2000). *Slovar' lichnykh imion: 4000 imion* [Dictionary of proper names: 4000 names]. 3-e izd., ispr. Moskva: Astrel', АСТ [in Russian].
7. Spivak, S. M. (2004). *Vlasna nazva v kompozytsiyno-smysloviy strukturi virshovanykh tekstiv amerykans'koyi poeziyi: komunikatyvno-kognityvnyi pidkhid* [Proper name in the compositional and semantic structure of American verse]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.04 / Kyiv nats. ling. un-ty. Kyiv [in Ukrainian].
8. Superanskaya, A. V. (1973). *Obshchaya teoriya imeni sobstvennogo* [General theory of proper name]. Moskva: Nauka [in Russian].
9. Felecan, O., Bughesiu, A. (2013). *Onomastics in Contemporary Public Space*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
10. Hough, C. (2016). *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Oxford: Oxford University Press.
11. Lvova, N. L., Zamoroz, T. (2007). *Onomastics in Fairy Tale Discourse. Aktual'ni problemy hermans'koyi filolohii ta Bolons'kyi protses* [Urgent problems of Germanic philology and the Bologna process]. *Materials of the II intern. scient. conf. Chernivtsi, 12 May (pp. 177–179)*.
12. *Socio-onomastics: The Pragmatics of Names* / ed. by: T. Ainiala, J.-O. Östman. Helsinki: John Benjamins Publishing Company, 2017. 231 p.
13. Vanguri S. M. *Rhetorics of Names and Naming*. New York: Routledge, 2016. 225 p.

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

14. Lawrence D. H. *Odour of Chrysanthemums and Other Stories*. Moscow: Progress Publishers, 1977. 296 p.

STUDY OF ONOMASTICON IN THE TEXTS OF D.H. LAWRENCE'S FICTION SPACE

Lesinska Oksana Mykhaylivna

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Communicative Linguistics and Translation

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Str. Mykhailo Kotsiubynsky, 2, Chernivtsi, Ukraine

Proper names play an important role in perceiving the history, culture, and language of the people of a specific country. Proper names in fiction prove to be an interesting object of study from both literary and linguistic perspectives as well as from the point of view of their functioning. The author creates images of characters, their characteristics and, thus, allows us to build in our imagination the nature and appearance of the hero of a literary work.

In a literary work, the name of the character acts as a marker of his psychological and ideological particular qualities, a specific life position, a certain place in the social environment.

If a literary character is portrayed by a writer, then the image of the hero and his traits will be associated in the reader's imagination with one word – the name of the hero. The name is the basis of the image, and the images, in their turn, interact with each other, creating a system of images of the work, and are part of the system of imagery. Development and interaction of images make up the structure of a literary work.

A name in a literary work plays an important role as a landmark in time and space. In the language of fiction, the former common meaning of the name may have a character-specific application, and the name and surname of the character may be an element of his characterization.

The article describes the peculiarities of fiction onomastics, general stylistic and individual-author traits of the literary onomasticon on the basis of etymological, semantic and contextual analysis of proper names on the example of literary works written by the famous English writer D. H. Lawrence.

Key words: *onomasticon, fiction space, etymology, proper names, anthroponym, literary character.*